

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора
Гавкалової Наталії Леонідівні
на дисертаційну роботу Меліхової Тетяни Олегівни
«Економічна безпека промислового підприємства: теорія, методологія,
практика»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за
видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження. В сучасних економічних умовах українські підприємства працюють в умовах невизначеності, непередбачуваності. Тому однією з головних проблем для підприємства в сучасних умовах функціонування виступає економічна безпека. Економічна безпека промислового підприємства повинна забезпечувати надійний захист від зовнішніх та внутрішніх загроз, підтримувати високий рівень економічної незалежності підприємства, запобігати збиткам та небажаним наслідкам, давати можливість прийняття рішень в умовах непередбачуваних змін навколишнього середовища, ефективно використовувати наявні на підприємстві ресурси з метою підвищення рівня фінансового стану, а також забезпечувати подальший розвиток бізнесу для досягнення стратегічних цілей. Виходячи з вищезазначеного для ведення прибуткової підприємницької діяльності промисловим підприємствам на сучасному рівні необхідно розробити методологічні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки, побудувати механізм її забезпечення та управління, а також визначити економічну ефективність від створення служби економічної безпеки. Таким чином, вважаємо, що автором дисертації здійснено актуальні та практично значущі наукові дослідження. Отже, тема дисертаційної роботи Меліхової Тетяни Олегівни, яка пов'язана з економічною безпекою промислових підприємств, є актуальною.

За мету в дисертаційній роботі поставлено обґрунтування теорії, методології та практики формування й оцінювання ефективності економічної безпеки промислових підприємств.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідних тем кафедри обліку, аналізу, оподаткування та аудиту Запорізької державної інженерної академії: «Методика організації внутрішньої системи контролю якості аудиту та супутніх йому послуг за певними напрямками, а саме зовнішнього аудиту: інвестиційної нерухомості, ефективності інновацій та антикризових фінансових заходів» (номер державної реєстрації 0114U006294), «Методологічні та практичні аспекти організації обліку, оподаткування та аудиту для формування фінансової безпеки» (номер державної реєстрації 0117U006088), «Методика внутрішнього аудиту активів в системі економічної безпеки підприємства» (номер державної реєстрації 0118U001181), де автором було дано визначення витрат на створення і покращення фінансової безпеки; удосконалено документування окремих об'єктів обліку та методик аудиту виробничих запасів, методи вимірювання грошового потоку, метод визначення продукції грошового потоку, методи розрахунку ключових індикаторів; удосконалено методик внутрішнього контролю за виробничими запасами, витратами виробництва, грошовими коштами та розрахунками з дебіторами в системі економічної безпеки підприємства; а також Класичного приватного університету «Розвиток стратегії промислових підприємств на основі інноваційного спрямування» (державний реєстраційний номер 0113U007108), «Формування механізмів стабілізації функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (державний реєстраційний номер 116U000799), де автором запропоновано методи розрахунку показників загальної та порівняльної економічної ефективності, графічну аналогову модель формування економічної безпеки промислових підприємств і методичний підхід до оцінювання її рівня; концепцію оцінювання економічної безпеки

промислових підприємств та систему показників визначення економічного ефекту від її впровадження.

3. Ступень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Отримані наукові результати дисертаційної роботи Меліхової Т.О. є авторською розробкою щодо розв'язання актуального завдання забезпечення економічної безпеки промислових підприємств, які є достатньою мірою науково аргументованими і мають незаперечну наукову новизну. Вони базуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії, концепції сталого розвитку, а також враховують опубліковані результати наукових досліджень вітчизняних та закордонних вчених з проблем забезпечення та управління економічною безпекою промислового підприємства, законодавчі акти України, звітні дані підприємств. Поєднуючи все це, автор з достатньою аргументованістю та достовірністю визначає напрями удосконалення механізму забезпечення економічної безпеки та управління нею на промислових підприємствах, запропонує алгоритм побудови показників оцінювання економічної ефективності впровадження системи економічної безпеки промислових підприємств.

Достовірність і наукова обґрунтованість висновків і пропозицій забезпечується виваженням і доцільним застосуванням сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме схематичного та графічного зображення, моделювання та прогнозування, формально-логічного, економіко-математичного, кластерного аналізу і штучних нейронних мереж; системним підходом до комплексного розв'язання визначеного кола задач, ґрунтовною апробацією одержаних результатів на ряді науково-практичних конференцій і у практиці роботи промислових підприємств.

Основні положення, які сформульовані за результатами дисертаційного дослідження, відображають особистий внесок Меліхової Т.О. в наукове опрацювання поставленої проблеми. Отримані автором результати є достатньо

аргументованими, відзначаються науковою новизною та практичною спрямованістю.

На підставі аналізу поглядів іноземних та вітчизняних вчених автором удосконалено дефініцію «економічна безпека промислового підприємства» та її структурні елементи. Це допомогло надати комплексне трактування цієї економічної категорії, яке включає надійний захист від зовнішніх і внутрішніх загроз, високий рівень фінансового стану; запобігає збиткам; забезпечує прийняття ефективних рішень, що дозволяє запобігати небажаним наслідкам та ефективно використовувати наявні на підприємстві ресурси з метою підвищення рівня фінансового стану й забезпечення подальшого розвитку бізнесу для досягнення стратегічних цілей (С. 44–55).

Вдосконалено поняття про структурні елементи фінансової безпеки, які покладено в основу формування економічної безпеки промислових підприємств, що, на відміну від існуючих, додатково включають облікову складову та поділяють її на піделементи за об'єктами обліку. Зазначене дасть змогу визначити об'єкти для проведення внутрішнього контролю та забезпечити надійний захист економічної безпеки промислових підприємств (С. 55–79, рис. 1.4–1.7).

Узагальнено та вдосконалено механізм забезпечення та управління економічною безпекою промислового підприємства, що, на відміну від існуючих, включає обґрунтування наукових категорій як самого механізму, так і кожного його елементу, а також виділення функцій та базових принципів для його функціонування, з наданням їм власного трактування. Це дасть змогу запобігти загрозам, знизити негативний вплив зовнішнього й внутрішнього середовища, а також забезпечити безперебійне функціонування підприємства. Узагальнено принципи забезпечення та управління економічної безпеки підприємства (С. 80–111, рис. 1.8–1.11).

Обґрунтовано сукупність показників оцінювання економічної ефективності впровадження системи економічної безпеки промислових підприємств, які, на відміну від існуючих, враховують: зв'язок показників

економічної ефективності економічної безпеки, повернення компаундованої суми витрат на економічну безпеку та коштів на створення системи економічної безпеки в межах нормативного періоду, економічну доцільність упровадження системи економічної безпеки, ризик у критеріях ефективності економічної безпеки. На основі сформованих принципів побудовано систему показників економічної ефективності економічної безпеки промислового підприємства та її розвитку. Використання пропонованих основоположних принципів у цій послідовності їх реалізації дає можливість побудувати теоретико-методологічні обґрунтовані показники ефективності та підвищити рівень достовірності оцінювання рівня економічної безпеки підприємства (С. 111–118, рис. 1.12).

Розвинуто методичні підходи до вимірювання результатів господарської діяльності промислового підприємства, до яких поряд з існуючими запропоновано для побудови показників економічної ефективності використати метод вимірювання результату, заснований на розрахунку продукції грошового потоку. Використання цих методичних підходів дає можливість розрахувати ключові індикатори, які відображають співвідношення товарної та реалізованої продукції й економічних елементів витрат (С. 180–206, табл. 2.1, 2.2).

Запропоновано концепцію оцінювання рівня економічної безпеки промислових підприємств, яка включає: інформаційно-аналітичний блок для оцінювання фінансового стану, рівня економічної безпеки й економічної ефективності; блок аналізу та моделювання економічної безпеки, його ймовірності банкрутства й економічної ефективності; блок прийняття рішень за результатами оцінювання рівня економічної безпеки та економічної ефективності; кластеризацію суб'єктів господарювання за рівнем економічної безпеки, нейронні мережі використано для аналізу й прогнозування рівня економічної безпеки та економічної ефективності, що надасть можливість своєчасно приймати управлінські рішення (С. 206–216, рис. 2.5).

Набули подальшого розвитку методики дослідження графічної інтерпретації залежності результатів і витрат господарської діяльності

підприємства в довгостроковому періоді виробництва, що, на відміну від існуючих, враховують грошовий потік від операційної діяльності, особливості кругообігу основних засобів та оборотних коштів, поділ витрат на постійні й змінні. Це дає можливість визначати обсяги прибутку грошового потоку та параметри грошового потоку від операційної діяльності, який може бути нагромаджений у відповідний період повернення інвестицій (С. 268–284, рис. 3.3).

Запропоновано методичні підходи до оцінювання економічної безпеки промислових підприємств із застосуванням показників загальної та порівняльної економічної ефективності, що враховують умовний валовий і чистий грошовий потік як витрати виробництва. Використання методичних підходів дасть можливість обґрунтувати економічну доцільність упровадження системи економічної безпеки, що заснована на перевищенні індексу економічних результатів над індексом витрат. Це дає змогу визначити ефективність економічної безпеки промислових підприємств для своєчасного прийняття управлінських рішень (С. 292–311, табл. 3.13, 3.14).

Розроблено графічну аналогову модель формування економічної безпеки промислових підприємств, сутність якої полягає в побудові аналогових співвідношень результатів і витрат у довгостроковому та короткостроковому періодах, які використовують категорії валового, чистого, дійсного й заданого умовного грошового потоку. Модель дає можливість розрахувати показники економічної ефективності та періоди повернення витрат, авансованих в економічну безпеку промислових підприємств (С. 323–339, рис. 4.1, 4.2).

Запропоновано новий методологічний підхід до визначення рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств, який, на відміну від існуючих, використовує індикатори рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств, економічної ефективності господарської діяльності, фінансової стабільності підприємства та ймовірності банкрутства підприємства. Це допоможе надати достовірну оцінку рівня стійкості економічної безпеки промислових підприємств (С. 339–363, табл. 4.3).

Висунуто методичний підхід до оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, який, на відміну від існуючих, враховує співвідношення ринкової вартості та активів підприємства. Зазначене дає змогу визначити відмінний, нормативний чи незадовільний стан економічної безпеки промислового підприємства (С. 363–375, табл. 4.5).

Запропоновано науково-практичний підхід до визначення ефекту від упровадження служби економічної безпеки промислових підприємств, що дорівнює різниці між зменшенням збитку від підвищення надійності економічної безпеки та додатковими економічними витратами на її впровадження. Зазначене дасть змогу обчислити чистий річний економічний ефект, за вирахуванням залучених інвестицій у економічну безпеку промислового підприємства, що стане в нагоді під час прийняття управлінських рішень щодо доцільності створення та поліпшення служби економічної безпеки, як за власні кошти, так і за рахунок інвестицій (С. 399–414, табл. 5.1–5.4).

Вдосконалено методичні підходи до визначення витрат та інвестицій, авансованих у створення служби економічної безпеки підприємства, які, на відміну від існуючих, включають методи визначення валового, чистого, дійсного та заданого періодів повернення авансованих інвестицій на створення служби економічної безпеки промислового підприємства в довгостроковому періоді, а також визначення періоду повернення витрат, авансованих у створення служби економічної безпеки промислового підприємства в короткостроковому періоді. Зазначене дає можливість підвищувати окупність витрат на створення служби економічної безпеки промислових підприємств (С. 415–461, табл. 5.5–5.14).

Вдосконалено методологію внутрішнього контролю за об'єктами обліку для реалізації концепції забезпечення економічної безпеки промислових підприємств, яка, на відміну від існуючих, включає анкетування, розробку загального плану внутрішнього контролю, програми внутрішнього контролю, робочих документів внутрішнього контролера, а також систему позначень

виявлених помилок. Це надасть можливість провести якісний внутрішній контроль, вчасно виявити порушення та підвищити економічну безпеку промислового підприємства (С. 461–481, рис. 5.1, 5.2, табл. 5.18).

Запропоновані науково-методичні підходи, а також наведені в роботі висновки, дають змогу говорити про наукову та практичну значущість праці.

4. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів

Наукове значення результатів дисертаційної роботи полягає у розвитку теоретичних та методологічних положень щодо формування системи економічної безпеки промислових підприємств, управління нею, оцінювання її економічної ефективності.

Подальше удосконалення методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення економічної безпеки промислового підприємства дало автору змогу отримати нові знання та розширити існуючі методи оцінювання рівня економічної безпеки промислових підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що запропоновано науково-методологічне обґрунтування забезпечення ефективності економічної безпеки промислових підприємств. Практична значущість висновків наукового дослідження підтверджується їх впровадженням у господарську діяльність промислових підприємств м. Запоріжжя, наведено 22 довідки про використання результатів дослідження.

Зокрема, рекомендації автора стосовно застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами подано до використання Департаменту прогнозування доходів бюджету та методології бухгалтерського обліку Міністерства фінансів України, методику проведення перевірки, податкового планування застосовують Головне управління Державної фіскальної служби у Запорізькій області. Теоретико-методологічні та практичні результати дослідження автора використано під час написання навчальних посібників та викладанні дисциплін у Запорізькій державній інженерній академії.

Все це свідчить про можливість використання результатів дисертаційної роботи Меліхової Т.О. у практичній діяльності і в наукових та навчально-методичних розробках з проблеми забезпечення ефективності економічної безпеки промислових підприємств.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Наукові положення, висновки і рекомендації автора дисертації повністю висвітлені у публікаціях. Результати дисертації викладено в 68 наукових працях, з них: 3 – монографії (1 одноосібна), 46 – статей в наукових фахових виданнях (з яких 28 у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних); 1 – стаття в науковому виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Web of Science; 18 – матеріали конференцій. Загальний обсяг публікацій – 53,77 д. а. (особисто автору належить 50,47 д. а.).

Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є його науковим доробком. Особистий внесок дисертанта є достатнім. У працях, написаних у співавторстві, здобувачеві належать конкретні теоретичні та практичні висновки щодо досліджуваного питання. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам МОН України щодо публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота за своєю структурою, обсягом, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам, встановленим вимогам МОН України до докторських дисертацій.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел загальною кількістю 596 найменування на 62 сторінках (у першому розділі – 270, у другому – 155, у третьому – 64, у четвертому – 52, у п'ятому – 55), 26 додатків на 314 сторінках. Загальний обсяг

роботи становить 798 сторінок, з них основний текст – 422 сторінки. Робота містить 41 рисунок та 45 таблиць (17 сторінок – рисунки й таблиці, які повністю займають площу сторінки). Дисертаційна робота викладена логічно, аргументовано на високому професійному рівні, доступною мовою, грамотно.

Зміст автореферату ідентичний з основними положеннями дисертації.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

1. В роботі, тема якої є економічна безпека промислових підприємств: теорія, методологія, практика дисертант зосереджує увагу на дослідженні фінансової складової економічної безпеки, аналізі фінансових показників тощо. На нашу думку, економічна безпека є складним та комплексним явищем, що вимагає його дослідження на перетині проектного менеджменту, процесного, функціонального підходів управління. Тому, на наш погляд, бажано було б проводити дослідження саме в зазначеному аспекті.

2. Не заперечуючи логіці автора щодо визначення елементів фінансової складової економічної безпеки підприємства, зазначимо, що дискусійним є виокремлення таких елементів як соціальна та емісійна (рис. 1.7, стор. 78 дисертації).

3. Позитивно оцінюючи представлення автором механізму забезпечення та управління економічної безпекою промислового підприємства зауважимо, що до інструментарію можна віднести і функції, і принципи, а не лише методи, інструменти і важелі. Викликає запитання представлення завдань, похідних від функцій та об'єкту і предмету, які виходять із завдань (рис. 1.8, стор. 91 дисертації).

4. Назви деяких таблиць та рисунків не корелюють зі змістом останніх, наприклад, не ясно, які конкретно методи є існуючими та запропонованими в табл. 2.1, стор. 184 та що представлено в табл. 2.2, стор. 187, коефіцієнти чи основні ключові індикатори. Зі змісту табл. 4.3, стор. 359-360 неясно, де відображено зв'язок понять.

5. На наш погляд, бажано було б навести повну концепцію дослідження. Так як рис. 2.5, стор. 207 більше схоже на методологію дослідження.

6. Роблячи наголос на коректному аналізі значного обсягу фактичного матеріалу в розділ 4 і авторефераті с. 31 слід звернути увагу на те що простежується невідповідність за кількістю факторів що описують фінансовий стан, економічну ефективність та ймовірність банкрутства при аналізі стійкості економічної безпеки.

7. Зазначимо також що у спробі здійснити методологічні новації в сфері економічної безпеки (п'ятий розділ) дисертант більше приділила уваги не на закони окремих наук, особливості пізнання окремих процесів, а зосереджується на методах її вивчення.

8. Загальний висновок по дисертації

Дисертаційна робота Меліхової Т.О. «Економічна безпека промислового підприємства: теорія, методологія, практика», є завершеною та логічно побудованою науковою працею, результати якої дають змогу вирішити актуальне науково-практичне завдання щодо подальшого розвитку теоретичних положень та методології оцінювання рівня економічної безпеки промислового підприємства.

Дисертація Меліхової Т.О. за змістом і якістю наукових розробок відповідає рівню дисертації на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Вивчення дисертації, автореферату та публікацій дає змогу дійти висновку, що мета роботи досягнута, а поставлені завдання вирішені. Тема дисертації повністю відповідає спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

На підставі проведеного аналізу вважаю, що дисертаційна робота «Економічна безпека промислового підприємства: теорія, методологія, практика» за своїм змістом та якістю відповідає вимогам пунктам 9, 10, 12-14 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами та доповненнями), а її автор – Меліхова Т.О. заслуговує на присудження автору наукового ступеня

доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Завідувач кафедри державного управління,
публічного адміністрування
та регіональної економіки
Харківського національного
економічного університету ім. С. Кузнеця,
д. е. н., професор

Н. Л. Гавкалова

